

РЕЦЕНЗИЯ

От: от проф. д-р Величка Иванова Милина,
Военна академия "Георги. С. Раковски",
професионални направления:
9.1. Национална сигурност и 3.3. Политически науки

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен "доктор" в професионално направление 3.8. Икономика, по научна специалност "Икономика и управление (индустрия)"

Автор на дисертационния труд: Димитър Кирилов Белелиев

Тема на дисертационния труд:

"ОЦЕНКА НА ЕНЕРГИЙНАТА СИГУРНОСТ В БЪЛГАРИЯ"

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №1582/17.07.2020 на Зам.- ректора по НИД на УНСС

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма "Икономика и управление (индустрия)" към катедра "Индустриален бизнес", Бизнес факултет на УНСС, съгласно Заповед на Ректора на УНСС № 377/

21.02.2018 г. Обучението е осъществено във формата на самостоятелна подготовка през периода 2018-2020 г., като официалният краен срок на докторантурата е 30.01.2021 година.

От автобиографичната справка на докторанта се вижда, че веднага след приключване на втората му магистратура по специалност "Енергиен бизнес" към катедра "Икономика на транспорта и енергетиката", факултет "Икономика на инфраструктурата", той започва обучение в докторантура по научна специалност "Икономика и управление (индустрия)" с тема, която се базира на знанията, получени в икономическата специалност, но е с много по-сложен, интердисциплинарен характер, свързан с политическото управление на енергийната сфера на обществото.

Предполагам, че една от предпоставките за интереса към подобна управленска проблематика е широкият опит от впечатляващо активната обществената ангажираност на докторанта, който участва в ръководните органи на шест неправителствени организации, включително "Научно-технически съюз на енергетиците в България".

Посочените биографични данни са едно от основанията за постигнатите в доктората резултати. Очевидно е, че изложеното в него е резултат на редица години трупане на знание и опит в изследваната сфера, доказателство за което е и шестгодишната публикационна активност по темата на доктората.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

От появата на понятието "енергийна сигурност" преди около половин век, темата за оценката на нейното състояние е с непреходна актуалност и значимост за ефективното управление на националната сигурност. Създадени са многобройни политически документи – стратегии и политики на национално и (в различни формати)

международно ниво за факторите и условията на устойчиво и успешно постигане на енергийна сигурност, но все още нито сред експертите, нито сред политиците е постигнат консенсус за критериите и модела на обективна оценка на нейното актуално състояние. Едно от обясненията е комплексната сложност на обекта на оценка. Енергийната сигурност, като базово условие/фактор за национална сигурност, трябва да се постига в сложна и динамична геополитическа среда, където енергийните ресурси или мястото по трасето на енергийните коридори, са значим политически инструмент, а технологичните стратегически шокове на добив и транспортиране на тези ресурси, променят нейната парадигма.

В този контекст, намирането на оптимална методика за оценка на енергийната сигурност в съвременната сложна геоенергийна и нова технологична среда, белязана от навлизането на четвъртата промишлена революция в енергийния сектор е актуално и значимо научно предизвикателство.

Адмиравам научната амбиция на Димитър Белелиев да предложи и аргументира комплексен метод за оценка на енергийната сигурност, в който да са включени политическите, икономическите, социалните, техническите и екологичните измерения на нейното състояние и функциониране.

Рецензираният дисертационният труд е с обем от 173 страници, от които 157 страници основен текст и 16 страници приложение (анкетна карта). Избраната структурата от три основни глави, всяка от които включва по няколко раздела, е удачна и позволява пълноценно разкриване съдържанието на темата. Работа съдържа и задължителните увод, заключение, библиография, както и списък на таблиците и фигурите.

Списъкът с използваната литература включва 103 източника на български, руски и английски език, сред които монографии, студии, статии, нормативни документи и интернет публикации. 77 от заглавията са на кирилица и 26 на латиница.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Дисертационният труд на Димитър Белелиев е творческо изследване по много значим за политическото управление на сигурността проблем. Предложен и аргументиран е оригинален модел за оценка на енергийната сигурност през призмата на националната сигурност.

Като цяло, работата е добре концептуализирана. Има известна непрецизност при посочването на обекта на изследване в дисертационния труд, който е подменен с обекта на анкетното проучване. Въпреки това, реално изследваният обект в доктората, коректно спрямо формулирания в заглавието изследователски проблем е националната енергийна сигурност.

Тъй като е избран сложно комплексен обект на проучване – енергийната сигурност, предметът и ограниченията на изследването са детайлно и много коректно разписани на теоретично и на оперативно ниво.

Формулираната цел на научното търсене "да се предложи подходящ модел на основата на адаптиране на съществуващи такива, за оценка на енергийната сигурност на България и нейното устойчиво управление", има две проекции – научна и практическа, които са обединени в конструирането на ефективния модел на управление на енергийната сигурност и на препоръки за стабилно развитие на енергийния сектор. В рамките на поставените ограничения, тя убедително е постигната чрез последователното и в пълен обем решаване на конкретизиращите я пет основни изследователски задачи.

При решаването на първата изследователска задача - "Систематизиране на основни понятия на националната сигурност и разкриване същността и съдържанието на енергийната сигурност като елемент на националната сигурност", специално отбелязвам: оценяването на сигурността като динамично състояние през призмата на управлението на риска, което е в унисон с модерните концепции за сигурност в съвременното глобализирано рисково общество; идентифицирането и структурирането на факторите на националната енергийна сигурност; аргументирането на тезата за сложната взаимозависимост и взаимна обусловеност между национална, икономическа и енергийна сигурност, като определящ фактор за успешното управление на всяка от тях; направената оценка на управлението на енергийния сектор в България, като са дефинирани неговите системни и оперативни проблеми.

Изследователските акценти при решаването на втората задача - "Класифициране на основните измерители на националната сигурност и на енергийната сигурност" са формулирането на методика за комплексна оценка на икономическите измерения на сигурността в енергетиката, базирана на два основни критерия – защита и развитие на сектора, както и изграждането на матрица плюс разписването на алгоритъм за комплексна оценка на икономическата сигурност.

Споделям тезата, че обективната диалектическа взаимовръзка между енергийната и икономическата сигурност предполага необходимостта от органично съчетаване на управленските политики в тези сфери.

Като сериозно постижение определям изпълнението на третата, ключова и най-значима за изследването, задача - "Систематизация на методическа схема и инструментариум за оценка на енергийната сигурност в България", в рамките на която е формулирана и предложена

методика за експертна оценка на националната енергийна сигурност. Подробно са описани използваните изследователски методи, обосновани са изборът на наблюдаваните фактори, скалата за оценката им и основните корелации между ключовите от тях, обобщен е алгоритъм от 7 стъпки за оценка състоянието на енергийната сигурност. Направената апробация на методиката, формулираните в нейния контекст констатации и изводи за състоянието на националната енергийна сигурност, верифицират ефективността на предложения от докторанта изследователски модел.

Четвъртата изследователска задача – "Организиране и реализиране на практическо изследване сред експерти (с различен профил) в областта на енергетиката и енергийната сигурност" е решена успешно. Създадена е специална анкетна карта, резултатите и изводите от анкетите са подходящо графично визуализирани.

Решаването на петата задача - "Формулиране на конкретни мерки за устойчиво управление на енергийната сигурност в България на основата на установените положителни и отрицателни моменти при управления на енергийната сигурност в страната" е убедително и съдържа висок практико-приложен потенциал. Направени са конкретни експертни предложения за петте нива, имащи отношение към управлението на националната енергийна сигурност.

Като резултат от успешното решаване на изследователските задачи основната теза на дисертационния труд убедително е потвърдена.

За постигането на изброените резултати в работата безспорно е допринесло прилагането на подходящи общонаучни и специализирани изследователски методи и подходи.

Текстът е обогатен с 45 таблици и 46 фигури и схеми, които допринасят за по-убедителното възприемане на основните тези по темата.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Приемам самооценката на автора за постигнати в дисертационния труд шест приноса и ги определям като изцяло негово лично дело и резултат от самостоятелни научни търсения.

Като най-значими постижения в изследването, главно заради техния практико-приложен потенциал, оценявам:

- Предложената и апробирана авторова методика за оценка на националната енергийна сигурност.
- Направените оценка и ранжиране на факторите, влияещи върху енергийната сигурност на България, на база на което са идентифицирани и описани, чрез определящите ги характеристики, основните проблемни области на развитие на енергийния сектор в България.
- Проведеното, със специализирана анкетна карта, на основата на авторския модел за оценка на енергийната сигурност, емпирично изследване, резултатите и изводите от което могат да бъдат база за стратегическо планиране на енергийния сектор.
- Направената цялостна експертна диагностика на състоянието на енергийния сектор на страната.
- Представеният обзор на релевантни теоретични и приложни подходи, методи и инструменти, добри практики за оценка и измерване на енергийната сигурност.
- Формулираните конкретни препоръки към пет нива на управление на енергийния сектор за по-ефективното му функциониране и за повече енергийна сигурност.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантът е представил общо 11 публикации: 2 студии, 4 статии и 5 научни доклада, които осигуряват достатъчна публичност на

резултатите от изследването.

Шест от тях непосредствено се отнасят до анализирания в доктората изследователски проблем: Белелиев, Д. Подходи за оценка на енергийната сигурност. Научни трудове, Фондация "Национална и международна сигурност", 2016, стр. 387 ÷ 400; Белелиев, Д., Ю. Търкаланов. Методика за оценка на енергийната сигурност. Научен алманах на ВСУ "Черноризец Храбър", сборник с доклади "Правото на сигурност", 2017, книжка 32, стр. 79 ÷ 84 (този материал е публикуван и на английски език - Beleliev, Dimitar, Tarkalanov Yuriy, Methodology for evaluation of energy of energy security, University of economics and innovation in Lublin, Globalization, The State and the Individual, 2(14)/2017, pp. 103 ÷ 109); Белелиев, Д. Енергийната сигурност – геополитически и национални особености. Научни трудове, Фондация "Национална и международна сигурност", 2018, стр. 55 ÷ 64; Белелиев, Д. Идентификация на рисковете за енергийната сигурност на Република България. Научни трудове, Фондация "Национална и международна сигурност", 2018, стр. 72 ÷ 78 ; Белелиев, Д. Измерване на енергийната сигурност чрез икономически инструменти. Научни трудове, Фондация "Институт за национална и международна сигурност", 2020 (под печат).

Останалите пет публикации имат косвено отношение към темата на работата, като представят анализи на стратегии и проблеми на управлението на енергийната сигурност на различни нива и отделни страни, както и в ЕС.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът към дисертационния труд вярно и точно отразява неговото съдържание.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Към изложеното в докторския труд, доколкото работата е свързана с анализа на сложен и динамичен обект на изследване, биха могли да се направят бележки, произтичащи от различия в оценките и подходите, например към категорията "сигурност", към равнищата на сигурността, към правомерността на тезата за класифицирането сигурността на доставките главно като външноикономически фактор или към оценката на технологичните фактори предимно като риск за енергийната сигурност и др. Във всички подобни случаи, обаче, те ще отразяват други субективни позиции, които само биха могли научно да спорят със защитените в докторската работа тези.

По-съществените ми конкретните бележки/препоръки са свързани с:

1) Отсъствието на изводи от анализа към отделните глави, както и на общи изводи от изследването. Те биха допринесли за по-отчетливото и убедително възприемане на безспорно постигнатите научни резултати в отделните части на изложението и работата като цяло.

2) Заключение по същество има характер на анотация на работата.

Посочените бележки не променят убедено положително ми отношение към постигнатото в оценяваната докторска работа.

8. Заключение

Представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България и на Правилника за неговото прилагане.

Като оценявам достойнствата на постигнатото, давам положителна оценка на дисертационния труд на тема "Оценка на енергийната сигурност в България" и изказвам съгласието си на Димитър Кирилов Белелиев да

бъде присъдена образователната и научна степен "доктор" по научна специалност "Икономика и управление (индустрия)" в професионално направление 3.8. Икономика.

31 август 2020

Рецензент:
проф. Величка Милина